



TALE

13. oktober 2005

Arrangement: Samråd om større åbenhed i arkiverne
Dato og klokkeslæt: 2. november ca. kl. 10.30
Sted: Folketinget, vær. S-092
**Evt. andre forhold
ministeren bør være
opmærksom på:** Ved samrådet deltager Steen Kyed
Kontaktperson: Anne Mette Risager

Flg. spørgsmål ønskes drøftet ved samrådet:

1)
"Vil ministeren redegøre for, hvilke konkrete initiativer han vil tage for at sikre større åbenhed i arkiver m.v., der omhandler besættelsestiden?"

Talepunkter:

1)

- Indledningsvis vil jeg sige, at en liberalisering af arkivadgangen ikke snævert kan isoleres til kun at handle om kortere tilgængelighedsfrister, som man ofte kan få indtryk af i medierne. Tilgængelighedsfristerne må ses i sammenhæng med den dispensationspraksis, som myndighederne lægger for dagen. Hvis man gør det, vil man konstatere, at den danske praksis i høj grad er udtryk for den åbenhed, som er regeringens politik på arkivområdet.

Arkivlovens tilgængelighedsfrister

- Som baggrund vil jeg godt have lov til kort at opridse, hvad der skete på tilgængelighedsområdet ved den seneste ændring af arkivloven, som blev vedtaget 17. december 2002 af et enigt Folketing. Her blev forskellige frister for adgang rent faktisk nedsat. Fx blev den generelle frist nedsat fra 30 til 20 år, og fristen for arkivalier indeholdende bl.a. personfølsomme oplysninger blev nedsat fra 80 til 75 år.
- I det ganske omfattende udvalgsarbejde, som forberedte revision af arkivloven, var der bestemt ikke enighed med hensyn til disse nedsættelser af fristerne. Generelt ønskede brugerrepræsentanterne endnu kortere frister, mens forvaltningens repræsentanter ønskede at opretholde fx 80-års fristen. Den endelige udformningen af loven var altså udtryk for et afbalanceret hensyn til åbenhedssynspunktet.
- Jeg vil også nævne i den sammenhæng, at der findes en del private arkivalier på de offentlige arkiver blandt andet fra besættelsestiden. For dem gælder der ingen generelle frister, da disse arkivalier afleveres frivilligt. I stedet er det så-

dan, at der ved aflevering af private arkivalier træffes aftale mellem parterne om en konkret frist for, hvornår arkivalierne må gøres tilgængelige.

Tilgængelighedsområdet

- Men som sagt kan man ikke se på fristerne for adgang isoleret. Med til billedet hører, at arkivloven giver mulighed for, at den interesserede borger kan få adgang til ikke umiddelbart tilgængelige arkivalier. Og det sker rent faktisk i langt de fleste tilfælde, hvor der søges om adgang.
- Generelt kan jeg oplyse, at det af de seneste rapporter fra Tilgængelighedsudvalget - det vil sige det udvalg, der med repræsentanter for blandt andet forskning og presse overvåger praksis - fremgår, at under 5% af samtlige ca. 2000 årlige ansøgninger får afslag.
- Tilgængelighedsudvalget udarbejder hvert år en rapport på baggrund af rigsarkivarens beretning om tilgængelighedspraksis. Udvalgets rapport sendes til kulturministeren, og den fremsendes så efterfølgende til Kulturudvalget med oplysning om de foranstaltninger, som rapporten kan give anledning til.
- Hvad særligt angår besættelsesarkiverne kan jeg oplyse, at rigsarkivaren – efter en forespørgselsdebat i Folketinget i 2000 om Holocaust – blev bedt om at være særlig opmærksom på og rapportere til ministeren om tilfælde, hvor adgang til materiale om Holocaust eller den tyske besættelse af Danmark måtte give anledning til problemer. Der har ikke været særlige problemer indtil nu, som ikke har kunnet løses ved, at rigsarkivaren har bedt en myndighed om at genoverveje et afslag. Derfor har der heller ikke i Tilgængelighedsudvalgets årlige rapport til ministeren været konstateret problemer på området.

3 tiltag

- Når det er sagt, så agter jeg at iværksætte 3 konkrete tiltag for at sikre den størst mulige åbenhed i arkiverne.
- For det første er vi ved at forberede en lovovervågning af netop tilgængelighedsområdet. Det blev besluttet i forbindelse med arkivlovens vedtagelse i 2002, at der skulle være lovovervågning på tilgængelighedsområdet efter en 3-årig periode. Fristen for dette var oprindeligt juli 2006, men jeg har besluttet mig for at fremskynde arbejdet, sådan at redegørelsen kan sendes frem til Kulturudvalget i foråret (april) og nå at blive genstand for politisk debat inden sommerferien.
- Dernæst vil jeg snarligt indkalde til et møde med relevante forskere og Statens Arkiver for netop at diskutere, hvilke konkrete problemer forskerne møder i praksis.
- Ligeledes vil jeg at sende et såkaldt hyrdebrev til relevante ministerier, hvor jeg vil indskærpe en liberal tilgængelighedspraksis samt en overholdelse af sagsbehandlingsfristerne i forbindelse med ansøgninger om adgang.

Beredskab

Spørgsmål og svar

Spm.:

Er der ministerier, som er særlig restriktive i deres tilgængelighedspraksis eller som generelt har problemer med at overholde sagsbehandlingsfristerne?

Svar:

Af Tilgængelighedsudvalgets rapporter fremgår det, at det drejer sig primært om Justitsministeriet og til en vis grad deres underliggende institutioner for begge forholdsvise vedkommende. En forholdsvis restriktiv praksis forekommer også i Udenrigsministeriet og Forsvarsministeriet. Men det skal retfærdigvis siges, at netop disse ministerier har produceret mange af de arkivalier, som netop berører følsomt materiale om fx besættelsen, retsopgøret og lignende. Eller det drejer sig om klassificeret materiale, som vedrører fx rigets sikkerhed, og hvor der dermed kan være gode begrundelser for at være restriktive.

Spm.:

Hvorfor nedsætter man ikke bare tilgængelighedsfristerne generelt ved en lovændring?

Svar:

Det skyldes, som jeg var inde på tidligere, at der er modsatrettede hensyn at tage. På den ene side, er der brugerne, som oftest vil ønske sig mest mulig åbenhed. På den anden side er der nødvendige hensyn at tage til fx nulevende personers private forhold og følsomme oplysninger som fx vedrører sikkerhedspolitiske spørgsmål og lignende.

Spm.:

Kunne det ikke være en idé at give en mere udstrakt adgang til forskere og lignende til de mere følsomme arkivalier fx fra besættelsestiden for på den måde at åbne mere op?

Svar:

Det er en praksis, man tidligere har benyttet, det vil sige, at bestemte forskere fik særlig fri adgang. Men i dag er det sådan, at der ikke gives såkaldt privilegeret adgang til fx særlige forskere. Det synes jeg, er et godt princip, som jeg ikke ønsker at ændre på. Når det er sagt, så vurderes en ansøgning om dispensation ud fra, hvad den pågældende ansøger vil bruge materialet til. Det fremgår også af loven, at får man adgang til ikke umiddelbart tilgængelige arkivalier, så må man ikke uberettiget offentliggøre, videregive eller udnytte fortrolige oplysninger, man har fået kendskab til. Der kan således fastsættes særlige vilkår for brug af oplysninger.

Spm.:

Hvem træffer afgørelse om, hvorvidt der gives dispensation til ikke umiddelbart tilgængelige arkivalier?

Svar:

Det er som udgangspunkt rigsarkivaren, der behandler dispensationsansøgninger og træffer afgørelse. Men når det drejer sig om materiale, hvor myndigheder har fastsat særlige frister, skal der ske høring hos den myndighed, hvor arkivalierne stammer fra.

Spm.:

Hvor mange afslag og tilladelser er der givet de seneste år?

Svar:

Af Tilgængelighedsudvalgets seneste rapport fra 2003 er der givet 2135 tilladelser og 71 afslag. Vi har endnu ikke modtaget udvalgets rapport for 2004, men af rigsarkivarens rapport, som udvalget p.t. behandler, fremgår det, at der i 2004 er givet henholdsvis 1894 tilladelser og 69 afslag.

Spm.:

Kan man ikke lovgive sådan, at de private arkivalier skal have samme frister som de offentlige?

Svar:

Det vil være svært al den stund, at det er frivilligt at aflevere private arkivalier. Ved at forlange bestemte frister risikerer man, at de private arkivalier slet ikke bliver afleveret, og interessant materiale vil måske gå tabt for eftertiden. Når det er sagt, så vil de frister, der aftales for private arkivalier, ofte lægge sig op ad de på det tidspunkt gældende frister i arkivloven.